

İran’da Mahsa Amini Protestoları: Al Alam (İr) ve Bakü (Az) Televizyonunda Protestoların Temsili

Mete KAZAZ

Unvanı: Doç. Dr.

Kurumu: Selçuk Üniversitesi

e-mail Adresi: mkazaz@selcuk.edu.tr

ORCID ID: 0000-0002-0367-1091

Yusuf GÖRGÜLÜ

Unvanı: Öğr. Gör.

Kurumu: Ankara Üniversitesi

e-mail Adresi: ygorgulu@ankara.edu.tr.

ORCID ID: 0000-0002-8196-0948

Makale Bilgileri / Article Information

Makale Türü / Type : Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Received : 02.07.2024

Kabul Tarihi / Accepted : 17.07.2024

İntihal / Plagiarism

Bu makale, benzerlik programı ve en az iki hakem tarafından incelenmiş olup intihal içermediği teyit edilmiştir.

This article has been reviewed by at least two referees and scanned via plagiarism software.

Öz

Bu çalışmanın amacı; İran’da rejimin ideolojik aygıtı işlevi gören Al Alam televizyonu ve yine Azerbaycan’da ana damar medya kuruluşu olarak atfedilen Bakü televizyonunda İran protestolarının nasıl gündemleştirildiği, bir aktör olarak protestocuların her iki medya kuruluşunda nasıl temsil edildikleri, yine her iki medya kuruluşunda olaya ilişkin ideolojik çerçevelerin boyutlarının ortaya çıkarılmasıdır. Bu doğrultuda her iki televizyon kanalı bu çerçevelerde karşılaştırılmıştır. Araştırmada Van Leeuwen’in toplumsal aktörler yaklaşımından hareketle söylem analizi yöntemi kullanılmıştır.

Araştırma sonucuna göre; İran’da Al Alam televizyonunun daha çok çatışma çerçeveli söylem içerikleri ile protestocuları pasifize etme çabası içerisine girdiği, yine protestocuların yeniden inşasında parçasallaştırma ideolojik inşa stratejisinin aygın olarak kullanıldığı, rejimin yanında yer alan halk kitlelerinin ve devletin baskı ve ideolojik kurumların birleştirici rolünün ön plana çıkarıldığı ve bu yönde karşılıklı sistemli bir propaganda yürütüldüğü sonucuna ulaşılmıştır.

Rejim ve rejimin organik kurumları ise haber içeriklerinde kasıtlı olarak dışarıda tutulmuş ve baskılandırılmıştır. Al Alam televizyonunun Mahsa Amini'nin ölümü detaylandırılmamış ya da kronolojik olarak bilinçli olarak gizlenmiştir. Bu durum, bir dışarıda bırakma stratejisi olarak karşımıza çıkmaktadır. Azerbaycan Bakü televizyonunun ise İran'da gerçekleşen protesto gösterilerine sessiz kalmamış, bu haberlere sıklıkla yer vermiş ancak bununla birlikte olaylara nötr bir dille yaklaşmayı tercih etmiştir.

Anahtar Kelimeler: *İran Rejimi, Protesto Gösterileri, Mahsa Amini, Van Leeuwenn, Söylem Analizi.*

Mahsa Amini Protests in Iran: Representation of Protests on Al Alam (Ir) and Baku (Az) Television Channels

Abstract

The purpose of this study; how the Iranian protests were brought to the agenda on Al Alam television, which functions as the ideological apparatus of the regime in Iran, and Baku television, which is again attributed as the mainline media organization in Azerbaijan, how the protesters as actors were represented in both media organizations, and the ideological frameworks regarding the event in both media organizations. Revealing its dimensions. In this regard, both television channels were compared within these frameworks. The research was subjected to discourse analysis based on Van Leeuwen's social actor's approach.

According to the research results, in Iran, Al Alam television attempted to pacify the protesters with conflict-oriented discourse content, fragmentation ideological frameworks were widely used in the reconstruction of the protesters, the unifying role of the masses of the people who sided with the regime and the repressive and ideological institutions of the state was highlighted, and this It was concluded that mutual systematic propaganda was carried out in this direction. The regime and its organic institutions were deliberately excluded and suppressed in the news content. Mahsa Amini's death was not detailed or was deliberately hidden chronologically on Al Alam television. In this case, it appears as an exclusion strategy. While it is observed that Azerbaijan Baku television did not remain silent about the protests in Iran and found a place in its agenda, it was concluded that it approached the events with a neutral language.

Keywords: Iranian Regime, Protest Demonstrations, Mahsa Amini, Van Leeuwen, Discourse

GİRİŞ

Ortadoğu'da yaşanan asimetric ve konvansiyonel ağırlıklı mücadelede İran kilit aktör rolünü korumaktadır. Teokratik bir yönetim anlayışı ile İran rejimi, bölgesel bir güç olarak bölgedeki stratejik hedeflerini iç politikaya entegre ederek kendi güç merkezietini meşru bir noktaya taşıma güdüsünü 1979 yılından bu yana sürdürmektedir. İran'ın bölgede gerçekleştireceği her bir refleks bölge dengeleri üzerinde belirleyici bir nitelik taşımaktadır.

İran'ın iç politikasını dış politik aksiyonlara göre şekillendirme isteği de yeni bir olgu değildir. 1979 devriminin hemen ardından dış politik üretimlerde düşman seslendirmelerine yoğun bir çaba harcanmış, kurumlar ise rejimin dış politikasına uygun bir hareket alanını yakalayabilme adına yeniden tasarlanmıştır. Bu ekonomik ve politik sistem içerisine entegre edilen medya da bu ortamdaki güç mücadelelerini meşrulaştıran kilit aktör olarak kendi gerçekliğini oluşturmaktadır.

İran'da son yıllarda gerçekleşen etno-politik ve ekonomik yönelimli protesto gösterileri İran rejiminin görmezden gelemeyeceği bir gerçeklik halini almaya başlamıştır. İran'da toplumun taleplerini yerine getirmekte zorlanan rejim, sıkışmışlık içerisinde kendi hareket ve güç alanını korumak için yoğun bir mücadele içerisinde.

Kendi sınırlarının yanında bölge sınırlarını da aşarak uluslararası gündemde yerini alan protesto dalgalarında rejim, protesto eylemlerinin ilk zamanlarında sessizliğini ve soğukkanlılığını korumuş ve olaya ilişkin reddetme ve çürütme politikasını izlemiştir. Protesto dalgalarının ilk on beş gününde rejim ve rejimin baskı aparatları, şiddet, gözdağı ve dışlama aksiyonlarını kullanmadan kendi sınırlarını korumayı tercih etmiş ve süreçte protestocuların gayri nizami bir hareket içerisinde olduğu gerçeğini hem kendi tabanlarına hem de dünya kamuoyuna göstermeye çalışmıştır. Fakat süreç İran rejiminin beklediği gibi gelişmemiş ve rejim şiddet ve korku aparatını baskı aygıtları ile kullanmak zorunda kalmıştır. Bir aktör olarak organik aydınlar da bu süreçte kamusal algıları tehdit dili ile yönlendirme çabasına girişmiştir. Bu aktörler arasında Ayetullah Sistaani'nin eyelet temsilcisi de yer almaktadır (Radiofarda, 2022).

İran'da kadınların kendilerini temsil edebilme sorunu her dönem mevcut olmuştur. 1979 İran devrimi ile kadınların kendini temsil etme hakkı gündemden güne daha problemlerle bir konu olarak gündemdeki yerini korumaktadır (Shiroudi, 2015). Fakat İranlı kadınların toplumsal duyarlılığa yönelik protest eğilimli girişimleri önceki dönemlerde de mevcuttur. Örneğin 1970'lerde Şah'ın diktatörlüğüne karşı gerçekleşen toplumsal mücadelede kadınlar aktif bir katılım göstermiş, hapis ve işkenceye maruz kalmışlardır (Povey, 2012, s. 24). Benzer bir anlatımla; İranlı kadınların kolektif mücadele çabaları, önceki yıllarda daha çok toplumun "özgürlük" ihtiyacına yönelik gerçekleşse de 1979 İran devriminin ardından kadın hareketlerinde kadınların kendi mahremiyetini ve kamusal alanını koruma amacına yönelik aksiyonların ağırlık kazandığı ifade edilebilir. İslam devrimi ile kadınların kamusal alanda başörtü takma yükümlülüğüne karşı gerçekleştirilen Beyaz Çarşamba hareketi kadınların kendi özgürlük alanlarını korumaya yönelik gerçekleştirdiği eylemler arasında yerini almaktadır (Tandoğan, 2021, s. 207). 1979 yılında gerçekleşen kadın hareketleri, kadınların siyasal yaşam içerisindeki yüksek katılımlarının bir sonucu olarak değerlendirilebilir. Bu durum rejim ve rejimin organik aktörleri tarafından bir tehdit olarak görülmüş ve sosyal yaşamın bir gerçekliği halini alan İranlı kadınların direnme gerçekliği ile rejim karşı karşıya kalmıştır (Hosseini, 2002, s. 170). Rejim, kadınlar üzerinden kendi ideolojik ekosistemini kamusal yayma/görünürlüğünü arttırmada ısrarcı tutumunu sürdürmüş ve sürdürmeye devam etmektedir. Rejim, kadınların meydana getirebileceği bağımsız alanları kendi ideolojik kamusal

sınırları içerisinde hapsedme eğilimini her dönem gerçekleştirmektedir. (Genç, 2022) bir söyleşide ifade ettiği gibi *“konuşmadığın an, ifade edemediğin an, tarif edemediğin an güç başkalarının elindedir”* tezinden hareketle İran’da kadınlara biçilen rol ve eylemler, *“konuşturmama”, “bastırma”, “çürütme ve kimliksizleştirme”* yönelimlidir. Aslında rejimin beden üzerinden gerçekleştirdiği aksiyonlar, beden ile ideolojinin yeniden üretimi olarak değerlendirilebilir. Turner’ın *Beden ve Toplum* (1984) çalışması beden üzerinden inşa edilen toplumsal düzenlerin yeniden üretim koşullarına odaklanmaktadır. Turner bunu *“somatik toplum”* tezi üzerinden savunma eğilimi içerisinde olmuştur. Somatik toplum görüşünde beden üzerinden yorumlanan ahlaki ve politik kaygılar söz konusudur. Bedenler toplumsal yaşamların yerleşik düzenini ortaya çıkarmakta, bu yeniden üretim koşulları kamusal mekan içerisinde düzenlenmektedir (Smith & Riley, 2016, s. 381). Beden ve ideolojik koşulların yeniden üretilmesi ise bedensel sermayeyi gündeme getirmektedir. Çünkü toplum içerisinde bedene biçilen toplumsal yüklemeler ve roller ideolojilerin yerleşik konumlarını kamusal alanda güçlendirmektedir.

NCRI’nın raporu göre ise; 2007’den 10 Ekim 2022 tarihine kadar İran’da 201 kadın idam edilmiştir. En son kayıt ise 10 Ekim 2022 tarihinde Zahedan Merkez Hapishanesinde kimlik bilgilerine ulaşamayan bir kadına aittir (NCRI, 2022). 2015’te ise Mahabad Tara otelinde çalışan Ferinaz isminde genç bir kadın İran istihbarat elemanlarının cinsel tacizi sonrasında otelden kendisini atarak intihar etmiştir (UNPO, 2015; Al Jazeera, 2017). Bu olayın ardından yaşanan protesto gösterilerinde Kürtler ayaklanmış, devrim muhafızları (Pasdaran) ve rejimin paramiliter güçleri ile Kürtler arasında yoğun bir çatışma yaşanmıştır (Spyer, 2015). Fakat yaşanan kitlesel hareket sınırlı bir alanda yayılım göstermiş, rejimin çok yönlü propaganda ve yıldırma hamleleri ile kitleler gayri nizami bir hareket olarak nitelendirilmiş ve bu etnik temelli ayaklanma bir süre sonra sönükleşmiştir.

Mahsa Amini ayaklanmasını Ferinaz (Mahabad) ayaklanmasından daha uzun soluklu kılan temel neden ise Mahsa Amini protestolarında yatay halk örgütlenmesinin yoğun olarak gerçekleşmesi (geniş tabanlı) ve Mahsa Amini gösterilerinde şiddet eylemlerinin kitleler tarafından doğrudan aktive edilmemesidir. Kitlelerin şiddet eğilimine doğrudan yönelmemesi, eylemleri meşru bir zemine taşımıştır. Fakat Mahabad ’da 2015 yılında gerçekleşen Ferinaz İsyanında göstericilerin olayın gerçekleşmesinin hemen ardından kamusal alanlara saldırması, mevcut kitlelerin örgütlenme için yeterli argümanları etkili bir şekilde kullanamamaları ve bu protestoların geniş tabanlı bir halk hareketine dönüşmemesi gibi nedenler Mahabad isyanın ülke geneline yayılmasını engellemiştir.

Aktör ile metin arasındaki ideolojik tutundurma girişimi ise yine söylemlerle kendisini belli etmektedir. (Wodak, 1996, s. 18) e göre; söylemler, üretilen metinlerin içerisinde toplumsal eylemlerin ideolojik olarak eşit dağılımının parçasallaştırıldığı, gücün suiistimal edilerek toplumsal ilişkilerinin yeniden inşa edildiği süreçleri kapsamaktadır. Temsili kaynaklar ve öznenin yeniden kurgulanarak inşa edilme süreci (Kress, 1996, s. 27) ise metinsel içeriklerin bir parçası olan söylem kalıpları ile ön plana çıkmaktadır. Aktörlere biçilen temsil edinimleri ve

eylem pratikleri söylemlerle iktidarın ürettiği gerçeklik anlatılarını pekiştirir, iktidara daha fazla meşruluk kazandırır.

İktidarlar ve güçlü ekonomik sistemler ise bu meşruluk karşısında gücü daha fazla suiistimale uğratabilir. Gücün suiistimali Marx ve Engels' in toplumsal yapının düzey noktalarının bir neticesi olarak görülmelidir. Marx ve Engels'e göre toplum, üç temel düzenek etrafında kendi varlığını oluşturmaktadır. Bu düzeyler ekonomik yapı, üst yapı ve ideolojik yapıdır (Fretter, 2006, s. 76). Marksist teoriye göre ise üst yapı ekonomik ilişkilerin boyutunu meydana getirir, ekonomik yapı ise ideolojik temsilleri şekillendirir. Dil ise bu alanların temel belirleyicisi konumundadır. Gramsci'ye göre dil politika, ekonomi ve kültürün bütünsel bir halidir ve ideoloji ile bağlantılıdır (Lacorte, 2010, s. 215). Yani dil, sermaye yönelimli bir emtia ürünüdür, kültür ile somut bir nesnedir, politika ile de sınır aşan bir organizmadır. Dil bu boyutu ile sermayenin tekelinde işletilen kurgusal boşluk alanlarını doldurma aparatı olarak görünürlük kazanmaktadır.

Tablo 1: Ulusal Literatürde Mahsa Amini Protestolarını Konu Alan Çalışmalar

Yazar, Yıl	Araştırmanın Başlığı	Araştırmanın Niteliği
(Asa, 2022)	Yeni Toplumsal Hareketlerde Sosyal Medyanın Rolü Mahsa Amini Örneği	Mahsa Amini protestolarına ilişkin Twitter'da yer alan içerikler içerik analizine tabi tutulmuştur.
(Kılıç & Topuksuzoğlu, 2023)	İran Protestolarının Türk Basınındaki Temsili: Mahsa Amini Olayları Üzerine Gazete Haberlerinin Söylem Analizi	Van Dijk'in eleştirel söylem analizi tekniği ile Mahsa Amini protestolarının Türk Basınında nasıl temsil edildiğini sorgulanmıştır.
(Özdemir & Akdağ, 2024)	Sokak Siyaseti ve Toplumsal Hareketlilik: Mahsa Amini Protestolarının Medyadaki Sunumu	Mahsa Amini protestoları ile ilgili içerikler farklı yayın politikasına sahip olan kanallar çerçevesinde incelenmiştir.
(Topal, 2023)	Kadın Odaklı Habercilik Bağlamında Türk Medyasında Mahsa Amini Haberlerine Yönelik Eleştirel Bir Analiz	Van Dijk'in eleştirel söylem analizi tekniği ile Türk basınında iki farklı ekonomi politik koşullara sahip gazetelerin incelenmesi

(Töngel, 2023)	Sosyal Medyada Toplumsal Cinsiyet: Twitter İletilerinde Mahsa Amini Örneği	Nitel araştırma yöntemlerinden içerik analizi kullanarak Mahsa Amini protestoları sürecinde Twitter platformu üzerinden üretilen cinsiyetçi kodların durumunu ve bu içerik metinlerinin hangi bağlamsal kurgularla inşa edildiğini sorgulamıştır
----------------	--	--

Gerek ulusal gerek ise uluslararası literatürde Mahsa Amini protestolarını ele alan akademik çalışmaların gerçekleştirildiği bilinmektedir. Türkiye’de Mahsa Amini protestolarına ilişkin çalışmaların uluslararası ilişkiler ve iletişim alanında yeteri oranda yapıldığı gözlenmişse de konuyu Bakü televizyonu ve Al Alam televizyonu perspektifinden irdeleyen bir araştırmanın yapılmadığı gözlemlenmiştir. Bu durum bu çalışmanın güçlü yanını oluşturmaktadır. İran ve Azerbaycan arasındaki politik refleksler Göyçe Zengezur Türk Devleti’nin kurulmasının ardından değişmiş ve bu nedenle Azeri nüfusun yoğun olduğu kentlerde protesto eylemleri Türk milliyetçiliği ekseriyetinde gelişim göstermiştir. Bu nedenle Azerbaycan’da ana damar medya pozisyonunda yer alan Bakü Televizyonu’nun olaylara bakış seyrinin keşfedilmesi İran ve Azerbaycan arasında oluşabilecek politik kırılmaların önceden tespiti açısından önem arz etmektedir.

Bu çalışmada öncelikle kitle hareketleri, İran’daki etnik gruplar içerisinde önemli bir yere sahip Kürtler ve İran İslam Cumhuriyetinin ideolojik ve baskı aparatları üzerinden bir literatür okuması yapılmıştır. Bu okumanın yapılma nedeni ise; çalışmada ele alınan olay çerçevesinde kurgulanan söylemlerin temel altyapısının daha iyi anlaşılması ve söylemler üzerinde daha ayrıntılı bir okuma ediminin gerçekleştirilmesi amacıdır. Çünkü söylemler toplumun geçirdiği sosyal, kültürel ve politik değişimlerle iktidar erkinin ortaya koymaya çalıştığı sosyal gerçekliklerle ilişkili haldedir.

1. TOPLUMSAL HAREKETLER: İRANLI TÜRKLER ve KÜRTLER

“Toplumsal hareket, sembolik entegrasyona dayalı, sosyal değişimi gerçekleştirmeye yönelik kolektif bir aktör” (Diefenbach & Knopp, 2021, s. 4) olduğu gibi politik bir değişim esasına dayanan, kolektif eylem biçimleridir (Black & Black, 1963, s. 279). Toplumsal hareketler; protest eylemin ateşlenme aşamasında çeşitli iddialarla ön plandaki yerini almakta ve aynı düşünme/hayat kalibrasyonuna sahip olan bireylerin ekonomik, sosyal, kültürel ya da yaşamsal ihtiyaçlarına yönelik beklenti ve talepleri doğrultusunda gelişim göstermektedir. O halde toplumsal hareketlerin kolektif bir itici gücün tetiklenmesi ile ortaya çıktığı ifade edilebilir. Uzelman ise toplumsal hareketleri bir bambu ağacının gelişim sürecine benzeterek,

“aniden ve beklenmedik bir şekilde ortaya çıkan, gündelik yaşamın yüzeysel alt katmanında yatay örgütlenmenin izlerini taşıyan, rizomatik yönlü organizmalar” olarak tanımlamaktadır (Uzelman, 2015, s. 19). Toplumsal hareketlerin nihai hedefi ise sosyal tabakalar arasındaki etkileşim yoğunluğunu artırarak bu tabakalar arasındaki sınırların kaldırılmasıdır. Aslında her kitlesel hareket, sosyal tabakalar için birer fırsat niteliği taşımaktadır. Tarrow (1994, s. 85, akt: (Fan, 2019) politik fırsat yapısını “insanların başarı veya başarısızlık beklentilerini etkileyerek kolektif eylemde bulunmaları için teşvikler sağlayan siyasi ortamın tutarlı -ancak resmi veya kalıcı olması gerektirmeyen boyutları olarak tanımlamaktadır. Değişen siyasi fırsatlar ya da politik ortamlar, toplumsal hareketlerin biçimleniş ve örgütleniş karakteri üzerinde belirleyici bir güce sahiptir. İran’da rejimden memnun olmayan kitleler azalan kaynaklarla ve partizan bir ideolojinin stratejik eksikliği ile karşı karşıyadır. Bu durum kitlesel hareketlerinin kamusal erk karşısında yeteri kadar örgütlenememesini ve kitle hareketlerinin geniş bir halk tabanına entegre olamamasına neden olmaktadır.

Güçlü sistemik yapılara karşı kitlesel patlama aşamasına gelen kitlelerin atacağı her bir adım kendiliğinden, rastlantısal ya da düzensiz bir şekilde nihai hedefe ulaşmamaktadır. Kitleler arasındaki organik bağların durumu, kitlesel geçerli sebep (kitle güvenliğinin aşınması ve tehdit durumunun yoğunluğu gibi durumlar), gelirler arasındaki dağılım dengesi (Zaczkiewicz, 2020), “örgütlenmenin dikey- yatay durumu”, “iktidar organizasyonunun dikey- yapay örgütlenme kapasitesi”, “kitlelerin örgütlenme için kullandıkları aparatlarının etkin kullanım ölçütleri” ve “kitleleri yönlendirebilen aracı kurumlar ya da devletin organik kurumlarının aksiyonları” bu sürecin başarısında önemli öğelerden sadece bir kaçıdır.

İran’da tarih boyunca etnik temelli huzursuzluk günümüze kadar süregelen kronik bir sorun olarak kendisini hissettirmiştir. Bu huzursuzlukların temel nedenleri arasında İran’ın çeşitli etnik gruplara sahip olması, etnik gruplar arasındaki İranlılık esaslı kimliğin bir türlü inşa edilememesi ve merkezi İran yönetimlerinin etnik gruplara yeterli ölçüde hareket alanı tanımamasıdır. Nitekim 1979 yılında gerçekleşen İran devrimi ile İran’da yaşayan tüm etnik topluluklara anayasal eşit haklar tanınsa da (md 19/md 12 ve 15), bu hakların gerçekleştirilmemesi ve askıya alınması diğer bir neden olarak görülebilir (Yıldız & Taysi, 2007, s. 31)

İran İslam Cumhuriyetinde Kürtler, beş milyona yakın nüfusu ile önemli bir etnik grup kimliğini korumaktadır. İran’da yaşayan Kürtlerin büyük bir oranı Şii inancına sahip olmasına rağmen rejim ve Kürtler arasındaki gerilim alanları her zaman mevcut olmuştur (Drach, 2015). Kürtler arasındaki ulusçuluk bilinci ve fikri Pehlevi sonrasında merkezi otoritenin düşüşü ile alevlense de; İranlı Kürtler arasındaki ulusal uyanış her zaman tüm canlılığını korumuştur (Hassanpour, 1994).

Pehlevi ve İran devrim sürecinden bu yana, Kürt sorunu aynı zamanda bir sınıf sorunuyla da bağlantılı olarak ilerleme kat etmiştir. Bu durum İran Kürtlerinin etnik kökenleri nedeniyle kasıtlı olarak ekonomik olarak geri bırakıldığı anlamına gelmektedir (Sama & Bastani, 2020). İran’da yaşayan Kürtlerin bürokrasi içerisinde kendilerine yer bulamaması nispeten Mossadık dönemi ile aşılmaya çalışılsa da (Yıldız & Taysi, 2007, s. 37), bu durum hiçbir zaman istenilen

seviyede olmamış ve haliyle etnik temelli baskı formları sınıfsal çatışma ortamlarını hazırlamıştır.

Kürtlerin etno-politik yönelimli hareketlerde güçlü ulusçuluk merkezli pratikler geliştirmelerine rağmen, meşruluklarını kolay bir şekilde yitirdikleri ve İran'da etki alanı yüksek kitlesel hareketlerde etkin rolünü koruyamadığı da açıkça gözlemlenmektedir. Bunun ana nedenlerinden biri Kürtlerin şiddet eğilimleri ile meşruluklarını kolay bir şekilde yitirmeleri ve gerçekleştirdikleri aksiyonların ardından kendi içlerinde politik bölünme olasılıklarının yüksek olmasıdır.

İran'da Kürtler arasındaki politik bölünmenin koşullarını yaratan temel aygıt ise İran devletinin baskı aygıtlarıdır. İran'da 1979 devriminden sonra gerçekleşen Kürt ayaklanmalarının hepsinde devletin baskı aygıtları Kürtlerin eylem pratiklerini sınırlandırma amacı gütmüştür. Örneğin 1980-1990'lı yıllarda KDP'nin aktivistlerine yönelik gerçekleştirilen istihbarat eğilimli faaliyetlerde SAVAK etkili bir kurum olmuştur.

1990'lı yıllarda çok sayıda kürt kökenli politik tutuklu ve rejime muhalif ismin idam edildiği de iddia edilmektedir (IGFM, 2006). 1979 İran devriminin ardından İran Devrim Muhafızları ve Komala terör örgütü arasında yaşanan çatışma ortamı ve Humeyni'nin KDP'yi "şeytanın partisi" olarak nitelendirerek, kürtlere yönelik sert reaksiyonlara giriştiği de bilinmektedir (Yıldız & Taysi, 2007, s. 40). Kürtlerin İran rejimi tarafından sindirilmesi ve kontrol edilmesi, İran'da yaşayan Kürtlerin İranlılaşamama gerekçeleri arasında yer almaktadır.

İranlı Kürtlerin ulusçu bir baskı grubu sınıfını oluşturamadığı, politik eylemlerinde ve toplumsal uzlaşılarda sürekliliğini koruyamadığı, kolektif hareket tarzlarının belirli güçlü nedensellik ortamının dışında süreklilik arz etmediği, bu durumun ise onları marjinalize etme potansiyelinin yüksek olduğu gerçeğini görmemizi sağlamaktadır. Bu açıdan değerlendirildiğinde bir güç erki olan İran rejimi, Kürtlerin kamusal güç alanlarına karşı gerçekleştirdiği organize olamamış bir dizi güce ulaşma pratiğinin meşruluğunu silikleştirmekte hiç zorlanmamaktadır. Çünkü iktidarın gerçekliği organize olamamış kitlelere karşı her zaman baskın gelmektedir. Başka bir ifadeyle iktidar pratiği; elindeki ideoloji ve güç ile şekillenmiş caydırıcı nitelikteki sosyal yapılarla kendi gerçekliğini sürekli üretebilme yeteneğine kavuşmuştur (Fairclough, 1995, s. 27). Güç ise gerçeklik ilişkileri ile mevcut olmakta ve bu gerçeklik ise koordine edilmiş eylemler dizisi ile kendisini sergileyebilmektedir (Foucault, 1978, s. 126). İran rejiminin kendi gerçekliğini ve gücünü ortaya koyduğu pek çok alan vardır. Bu durum rejimin gerçekliğinin toplumun gerçekliğine karşı baskın geldiği gerçeğini de doğurmaktadır. Çünkü iktidar ya da sismik karakterdeki yapılar, çeşitli araçları kullanarak sosyal gerçeklik alanlarını halkın gerçekliğinin dışında genişletme eğilimine girerse, iktidar sismiğinin kamusalına sıkışan kitlelerde rejim karşıtı fikir ortamının gerçekleşmesi de olası görülmektedir. İran'da etnik yapılar arasındaki organik bağlar zayıf olmasına rağmen, rejimin gerçekliği ve gücünün sınırlarını aştığı durumunda etnik yapılar rejimin meşruluğuna yönelik yıkıcı faaliyetlere girişebilmektedir.

Azınlıklar sorunu İran için oldukça kritik bir konu olmakla birlikte İran'da yaşayan Azeri Türklerinin de İran'da sergiledikleri kolektif yönlü güçlü bağları, İran rejimini her zaman tedirgin etmeye yetmiştir. Azınlıklar üzerine çalışmaları ile tanınan Parker iki tip azınlıktan bahsetmektedir. Bunlar negatif ve pozitif azınlıklardır. Pozitif azınlıklar; ortak ülkü ve hedefler doğrultusunda birleşebilme potansiyelini geliştirebilen azınlıklardır. Negatif azınlıklar ise; kendilerine karşı gerçekleştirilen bir ayrımcılık ve dışlanma gerçekleştiğinde bir araya gelebilen azınlıklardır (Yenisey, 2008, s. 31). Bu durum pozitif azınlıklar arasında kolektif eylemin sürekli olduğu, negatif azınlıkların ise kolektif eylem pratiklerinin daha sınırlı olduğu gerçeğini görmemizi sağlamaktadır. İran'da yaşayan Türklerin İranlaşmamasının en önemli nedeni ise; "kolektif güçlü bağları", "coğrafi konumları" ve güçlü demokratik tepkilerini Türk kimliğini öne alarak gerçekleştirmeleridir.

2. İKTİDAR ve GÜÇ DENGESİNİN NİHAİ HEDEFİ: İDEOLOJİNİN MEDYADAKİ YANSIMASI

Althusser 'in (1969) devletin ideolojik aygıtı adlı yapıtı Marksizmin ortaya koyduğu ideolojik eleştirel teorinin bir uzantısı niteliğini taşımaktadır (Ferretter, 2006, s. 75). Althusser Marksizm ideoloji eleştirisinde ideolojilerin yeniden üretimindeki maddi koşulları sorgulamaktadır. Althusser 'in okumaları şu soruları gündeme getirmektedir: Üretim koşullarının yeniden üretimi nedir ve nasıl sağlanmaktadır? Üretim ve tüketimin yeniden üretim sürecinde kapitalist sermayenin yeri nedir? (Althusser, 2014, s. 47-49). "Yeniden üretimde devlet ya da iktidar opsiyonu nasıl gerçekleşmektedir? Hangi standart eylemler hangi pratiklerle yeni bir gerçekliği oluşturmaktadır? İdeolojilerin yeniden üretimi nasıl gerçekleşmektedir? İdeolojilerin kamusal alandaki yeniden üretiminde hangi baskı mekanizmaları işletilmektedir?" bu sorular devletin ideolojik ve baskı aygıtlarının temel sorunsal odak alanlarından sadece bir kaçıdır. Bu sorular çoğaltılabilir, sınırlandırılabilir ya da bakış açınıza göre daha spesifik bir noktaya indirgenebilir. Fakat bilinen şu ki; ideolojik ve baskı aparatları, toplumsal formasyonların sürekliliği için üretim koşullarını yeniden dizayn edebilmekte, dizayn ettiği yeni toplumsal formasyonlara göre yeni bir ideolojik alan açabilmekte, ya da iktidar opsiyonunun taleplerine göre ideolojik boşluk alanlarını kısırlaştırabilmektedir. Bu noktada ideolojik boşluk alanlarını kendi çıkarları doğrultusunda inşa etme amacı güden iktidar ve güçlü ekonomik sistemler birer gizlenmiş aktörlerdir. Bu gizlenmiş aktörler toplumsal biçimlenmelerin de temelini idelerle şekillendirmektedir. Özbek'e (Özbek, 2011, s. 64) göre egemen ideler, toplum yaşamının içerisinde yer alan farklı idelerin pozisyonunu ve karakterini belirleyebilme gücüne sahiptir. Yani bir davranışsal olgunun "tehlikeli olma", "marjinal olma" ya da "sapkın olma" niteliğini ve ölçütünü belirlemektedir. O halde egemen idelerin ya da resmî ideolojilerin topluma aktarılması noktasında toplumsal aktörler hayati bir rolü üstlendiğini ve devletin baskı aygıtlarının ise toplumsal formasyon içerisinde filizlenen ya da filizlenme potansiyeli olan düşman/karşıt ideolojik akıntıyı kesintiye uğratmak için devletin kamu gücünü kullandığını ifade edebiliriz. Kamu gücünün ideolojik parametreler üzerinde baskı kurup sindirme girişimi "hegemonya" kavramı ile ilintilidir. Gramsci hegemonyayı, "devlet", sivil toplum", "siyasal toplum" "disiplin" gibi kümeler üzerinden bir ön okuma gerçekleştirmektedir. Ona göre bu nosyonlar, politik dilin temelini,

yıkımını ya da değişimini ifade edebilir (Sassoon, 2010, s. 246). Politik dilin değiştirilmesi iktidar ve güçlü ekonomik sistemlerin yeni bir pozisyona girişme aksiyonu olarak değerlendirilebilir. Özellikle konjonktürel partiler bu denli değişim ve dönüşümlere daha fazla girişme eğilimindedir. Çünkü her konjonktürel parti, değişen dünya ve sermaye niteliğine pragmatist bir nitelikte cevap verebilmektedir.

Egemen ve baskın ideolojilerin karşısında tutunmaya çalışan alternatif ideolojiler kamusal alana yerleşmiş kamusal güç karşısında çoğu zaman yenik duruma düşmektedir. Çünkü kamusal güç, kulağı tırmalayan alternatif sesleri her zaman potansiyel tehdit olarak görmektedir. Bu mücadele aslında kamusalın içindeki aktörlerle dışarı kalan aktörler arasında “temsil” boyutunda yaşanan bir mücadeledir. Fakat İran gibi totaliter devlet mantığında işler biraz daha farklı işlemektedir. Çünkü İran gibi totaliter devletlerde temsil biçimleri çok yönlü bir algoritmaya göre işlememektedir.

İktidar dinamiğinin sürdürülebilmesi ise iki koşula bağlanabilir. Birincisi, Lippmann (1998) “büyük grup” olarak adlandırma gereği duyduğu kitlelerle başa çıkma stratejisi, diğeri ise kitlelerin kitle iletişim mekanize düzeneği içerisine hapsedilerek rızalarının elde edilmesi ve meşruluğun stabilizasyonun sürdürülmesi çabalarıdır. Bu iki stratejik dışa vurum gücün elde edilmesine yöneliktir. Bu gücü çoğu zaman domine eden ise kitle iletişim araçlarıdır.

Günümüz dünyasında çatışma ortamlarını karşılıklı bağımlılık ve stratejik denge unsuru güderek yayan araçların başında gelen kitle iletişim aygıtları, bu süreçte modern çatışmaların yönünü de değiştirebilme gücüne nail olmuştur. Günümüzde kitle iletişim araçları yalnızca enformasyon akışını belirleyen bir güç olmaktan çıkmış karşılıklı asimetric ilişki ağlarını belirleyen ve kitlelerin zihinsel haritalarını şekillendiren bir aygıt haline dönüşmüştür. Çatışmaların kitle iletişim aygıtları ile yöndeş ağırlığının değiştirilmesinde “sistemik aktörler” de ön plandaki yerini korumaktadır. Parsons’a göre bir aktörün eylemi, toplumun dayattığı normların ve yaratılan davranış kalıplarının sonucu olarak görülse de (Mattelart & Mattelart, 2017, s. 105), aktörün eylemini belirleyen itici güç yine ekonomik ve politik koşullardır. Bu boyutu ile kitle iletişim aygıtları birer “aracı düzenek kurucu” rolünü üstlenmektedir. Medyanın çarpan etkisinin büyüklüğü ise çatışma ortamlarında düşman algoritmasına yüklenen alımlama sürecini de şekillendirmektedir

Devlet aygıtları devletin temsili alanlarını oluşturduklarından ideoloji ile ilişkilidir ve sınıf mücadelesi içinde hayati bir öneme sahiptir. Sınıf mücadelesinin amacı, güç opsiyonuna erişmek yani devlet iktidarına erişmektir. Bu da bu aygıtların ele geçirilmesine ve kullanılmasına bağlıdır (Althusser L., 2014, s. 74). Bu aygıtlar, temsili kurgularını muazzam bir algoritmaya bağlı olarak işlediğinden iktidarların elindeki en önemli aparatlardır. Bu aparatların içerisinde yer alan medya, tüketime sunduğu ideolojik yüklü enformasyon ile belirli ideolojilerin önünü açtığı gibi, sistem dışında kalmaya mecbur kılınan ideolojilerin ise kırılmaştırılmasını ve pasifize edilmesini olanaklı hale getirmektedir. Bu aygıtlar sadece ideolojik şırınga vazifesi görmemekte, iktidar ya da iktidara bağlı ekonomik ve politik güçlerin ekonomik çıkarlarını da koruma amacını ifa etmektedir. Duayen Arap gazeteci Amir Taheri’nin vurguladığı gibi: “IRGC (İran Devrim Muhafızları) 8.000’den fazla işletmeye sahiptir ve gümrük

düzenlemelerine maruz kalmadan istedikleri her şeyi ithal veya ihraç edebilecekleri dokuz limanın 25 rıhtımını kendileri kontrol ediyorlar” (Taheri, 2022)

İran’da devlet ideolojisi Şii İslam temeline dayanmaktadır. Bu ideoloji tüm kamusal alanlarda görünür ve baskıcıdır. Bu ideolojinin tüm kamusal alanda görünür olması, ideolojik akışın tek tipleşmesine neden olmaktadır. Rejimin kamusal ideolojik olarak tek tipleştirme girişimi, dikey bir örgütlenme olan rejimin karşısında yer alan yatay halk kitlelerinin suskunluk sarmalına sürüklenmesine sebep olmaktadır. İran medyası da tek tipleşen gündem kurma çabaları ile bu ortamın inşa sürecinde önemli bir aparatır. Yaylagül’e göre (Yaylagül, 2014, s. 81), Neumann tarafından geliştirilen suskunluk sarmalı egemen düşüncelerin karşısında bireyin dışlanma korkusudur ve baskın fikir ve pratiklere sessizliğe bürünme refleksidir. Fakat İran’da suskunluk seçeneğini seçen kitlelerin davranışsal pratikleri farklılık göstermektedir. İran’da suskunluk sarmalı içerisinde yer alan kitleler, dışlanma korkusu ile hareket kalibrasyonunu sınırlandırmıyor, devletin baskı aygıtları karşısındaki korku ile kendilerini bu sarmal içerisine hapsetmektedirler. Bu durum rejim ile halk kitleleri arasındaki sosyal mesafeyi de ortadan kaldırmaktadır.

İran’da ideolojik ve baskı aygıtları arasında bir sınırın çizilmesi oldukça zor olduğu gibi grift bir görünüme sahiptir. Çünkü devletin ideolojik aygıtları ile baskı aygıtları arasında bazı sınırsal farklılıklar vardır. Mesela devletin ideolojik aygıtında bir zorlama ya da baskı açıkça hissedilmez ve genellikle bu ideolojik aparat özel alanlara özgüdür. Devletin baskı aygıtlarında ise zorlama ve baskı mevcut olabileceği gibi, bu aparat genellikle kamusal alana özgü bir nitelik taşımaktadır (Özbek, 2011, s. 147). İran’da devletin bu iki nosyonunun temel sınırlarının çizilmesi ise oldukça zordur. Örneğin İran’da paramiliter ölçekli bir baskı aygıtı işlevini gören Besic, Ansar-i Hizbullah gibi oluşumlar hem kamusal hem de özel alanda kendisini göstermektedir. Özellikle Besic güçleri toplum içerisinde çok iyi gizlenebilme niteliğine sahiptir. Bu örgütün elemanları kamusal alanın her yerindedir ve kesinlikle kendilerini belli etmezler. Zaten İran devrim muhafızlarına eleman alım sürecinde bu örgütün elemanları öncelikli sıradadır. Bu örgütün İran’da pek çok şiddet olayına karıştığı da bilinen bir gerçektir. Özellikle 2009 şaibeli İran seçiminden sonra yaşanan gelişmeler ve Salam gazetesinin kapatılması sonrasında Tahran üniversitesinde yaşanan kolektif eylemlerinin bastırılmasında kilit bir rol üstlenmiştir. Örgüt elemanlarının Hakkani ekolu (Kum) ile bağlantılı olduğu da İranlılar tarafından dile getirilmektedir. Örgüt Ahmedinejad döneminde oldukça aktif bir görünüme sahiptir. Besic paramiliter örgütünün hiyerarşik yapısına ilişkin herhangi bir bilgi ya da emare mevcut değildir.

İran’da ideolojik bir aygıt olan medya, çatışma yönelimli haber içerikleri ile toplumdaki kutuplaştırmanın seyrini genişletme eğilimindedir. Ayrıca bu ideolojik aparat, tek bir ideolojik yönelimli politik dili ile halk ile rejim arasında politik uzlaşma ortamını da bozmaktadır. Bu durum İranlıları alternatif medya mecralarına itmektedir. Her ne kadar alternatif haber kaynakları İran’da sınırlı olsa da İran halkı otonom yönelimli medya içeriklerine erişmekte zorlanmamaktadır. (Dubois & Langlois, 2015, s. 9) ise otonom medyayı, “karşılıklı üretim esasına dayalı olarak gelişim sergileyen, alternatif haber ve içerikleri üreterek enformasyonu

zengin bir boyuta taşıma amacı güden ve toplumsal hareketlerde gerçek ve şeffaf bir söylem ile başrolde yerini alan medya aparatları olarak tanımlamaktadır”. Diğer bir ifade ile otonom medya, kullandığı belirli stratejilerle şirket ve hükümete bağımlı medya ortamından demokratik iletişim ortamının oluşmasını da sağlayabilmektedir (Uzelman, 2015, s. 26).

3. AL ALAM TELEVİZYONU

Al Alam televizyonu İran rejiminin kamusal alandaki sesi niteliğini taşımaktadır. Arapça yayın yapan bu televizyon istasyonu Pan Arap bir izleyici karakterini benimseyen bir haber kanalıdır (Monitoring, 2007). İran’ın Ortadoğu’da gerçekleştirdiği aksiyonların meşruluğuna yönelik anlatı yapısı ile dikkat çekmektedir. Bu televizyon kanalının yayın kurulu üyeleri, mülkiyet ve editör yapısı ile ilgili açık bilgilere ulaşmak oldukça güçtür. Bu kanalın İran’ın Ortadoğu’da iş birliği yaptığı paramiliter ya da devlet dışı aktörlere yönelik yoğun içerikler ürettiği de araştırma aşamasında gözlemlenmiştir. Ek olarak Al Alam televizyonunun İran İstihbarat örgütünün kontrolünde olduğu da iddialar arasındadır. Bu televizyon kanalının genel karakteristik özelliği ise tam bir muammadır. Araştırma sürecinde Al Alam televizyonunun mülkiyet karakteri, kaynakların dağılım süreci, editoryal bağımsızlık, İRİB (İran Radyo ve Televizyon Kurumu) ile ilişkiler, sansür ve otosansür refleksi ile ilgili herhangi bir ize rastlanılmamıştır. Bu nedenle Alam televizyonunun merkezi konumu ve ekonomi politik koşullarının ilerleyen dönemlerde yapılacak olan akademik çalışmalarla desteklenmesi İran rejiminin medya ve diğer kitle iletişim araçları ile kurduğu hegemonik insanın ortaya çıkarılması noktasında oldukça önemli görülmektedir. Bu televizyon kanalında ümmetçi söylem yoğun bir şekilde kendisini göstermektedir. İran’ın dış politik ve askeri aksiyonlarına ise geniş bir yer vererek, rejimin meşruluğunu stabile etmeye çalıştığı açıkça gözlemlenebilmektedir.

4. AZERBAIJAN ANA DAMAR MEDYA KURULUŞU: BAKÜ TELEVİZYONU

Bakü televizyonu, 1992 yılında yayın hayatına başlayan ana damar medya kuruluşudur. 1996 yılında yeniden yapılandırılan bu televizyon kuruluşu özel sahipliğe sahip olmakla birlikte bölgesel konuları yoğun olarak aktarmaktadır.

5. ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ

5.1 Araştırmanın Amacı ve Önemi

Yapılan araştırmalar, araştırmacının amacını gerçekleştirmek üzere tasarlanmaktadır (Acar, 2024, s. 255). Bu çalışmanın amacı 16 Eylül 2022’de Mahsa Amini adındaki genç kızın başörtüsü kurallarına uymadığı gerekçesi ile Ahlak polisleri tarafından gözaltına alınmasından sonra şüpheli ölümü nedeni ile İran kamusal gündemini meşgul eden protesto gösterilerinde rejimin televizyon kanalı olan Al Alam TV ve Azerbaycan’da iktidara yakın haber içerikleri üreten Bakü Televizyonunda olaya ilişkin ürettikleri içeriklerin temsil biçimlerini ideolojik bir perspektiften değerlendirmektir. Protesto gösterileri boyunca bu televizyon kanallarının olaya ilişkin

içerikleri toplanmış ve Danimarkalı dil bilimci Van Leeuwen 'in sosyal aktör yaklaşımına göre eleştirel söylem analizine tabi tutulmuştur. Eleştirel söylem analizi yaklaşımlarından olan sosyal aktör yaklaşımı pek çok değişkeni sürece dahil ederek bir okuma gerçekleştirmeye çalışır. Bu değişkenlerle; aktörlerin ideolojik olarak sunum şekilleri, aktörlerin eylemlerinin pasifize ya da aktivite edilme şekli, aktörlerin resmi ya da gayri remi temsil şekilleri, normalleştirme, ilişkisel durumlar, isimleştirme, kişiselleştirme, abartma gibi pek çok değişken gramatik olarak analiz edilmektedir (Van Leeuwen, 2009, s. 279-286). Bu değişkenlerin kullanım ölçütleri ideolojik tabanlı sosyal gerçekliklerin üretilmesinde etkili görülmektedir. Çünkü bu değişkenler dilsel tercihlere göre işlemekte ve dil ideolojik olarak istenilen kalıplara dönüştürülmektedir.

5.2 Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırmanın evrenini Al Alam ve Bakü televizyonunun haber içerikleri oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemini ise Mahsa Amini protestoları ile ilgili her iki televizyon kanalında yer alan 8 haber içeriği oluşturmaktadır. Araştırmada amaçlı örnekleme tekniğinden yararlanılmıştır. Araştırma kapsamına Al Alam ve Bakü televizyonunun alınma nedeni ise İran ve Azerbaycan ana akım medya kuruluşları olmasıdır. Bununla birlikte 2022 yılında resmi olarak bağımsızlığını ilan ederek kurulan Göyçe Zengezur Türk Devleti bölgede İran, Azerbaycan ve Türkiye Cumhuriyeti devletlerine yeni politik koşullarının aranması gerektiğini göstermiştir. Bu yeni kurulan devletin ardından İran ve Azerbaycan arasındaki politik refleksler'nin daha kırılğan hale geldiği/gelebileceği üzerinde durulan konular arasındadır. Mahsa Amini protestolarının ardından Azeri nüfusun yoğun olduğu Batı Azerbaycan eyaletlerinde protesto eylemleri Türk milliyetçiliği ekseriyetinde gelişim göstermiştir. Bu nedenle Azerbaycan'da ana damar medya pozisyonunda yer alan Bakü Televizyonu'nun olaylara bakış seyrinin keşfedilmesi İran ve Azerbaycan arasında oluşabilecek politik kırılmaların önceden tespiti açısından önem arz etmektedir. Ayrıca araştırmanın 16 Eylül ile 5 Kasım 2022 tarihlerinde ortaya konulan haber içerikleri ile sınırlandırılmasının nedeni ise protesto gösterilerinin kamusal alanı meşgul etme yoğunluğunun en yüksek noktalara ulaşmış olmasıdır.

5.3 Araştırmanın Soruları

- (1) Al Alam Televizyonunda Mahsa Âmini protestoları çerçevesinde hangi aktörler ve söylemleri ön plana çıkarılmıştır. Bu aktörlerin söylemlerinde hangi ideolojik çerçeveleme türleri daha yoğun tercih edilmiştir?
- (2) Bakü Televizyonunda Mahsa Âmini protestoları çerçevesinde hangi aktörlere ve söylemlere daha fazla ağırlık verilmiştir? Bu aktörlerin söylemlerinde hangi ideolojik çerçeveleme türü daha fazla tercih edilmiştir?
- (3) Haber içeriklerinde yer alan mekân anlatılarında gizli-örtük bir ideolojik inşa süreci işlenmiş midir?
- (4) Eylemlere ilişkin sosyal gerçeklikler nasıl tasarlanmıştır?

5.4 Araştırmanın Yöntemi

Araştırma da eleştirel söylem analizi yönteminden yararlanılmıştır. Araştırmada eleştirel söylem yaklaşımlarından Van Leeuwen 'in toplumsal aktör yaklaşımı esas alınmıştır. Eleştirel söylem analizi ile ideolojik olarak kurgulanan metinler içerisindeki gizli- örtük anlam pratikleri üzerinde durulmaktadır (Van Dijk, 1985, s. 7). Eleştirel söylem analizinin nihai hedefi dil pratiği ile akışa uğratan gizli örtük ideolojik pratiklerin seyrini tutmaktır. Çünkü söylem, dil pratiğinin içerisindeki gizli örtük ideolojilerle örülüdür (Eagleton, 2011, s. 257). Örtük anlamlandırmaların tam olarak bilinebilmesi ise multidisipliner bir bakış açısı ile mümkün olabilmektedir.

Eleştirel söylem analizi, güç, sosyal mesafe ve sosyal kurumlar arasında akışa uğratan ya da kasten dışarıda bırakılan ideolojik yönelimli dil pratiklerinin ortaya çıkarılması çabasıdır. Buradan hareketle eleştirel söylem analizlerinde ne söylendiğinin yanında neyin söylenmediği, dışarı da bırakıldığı da önem taşımaktadır. Dışarıda bırakma eylemi ya da belirli kesimlerin görmezden gelinmesi bir nevi pasifize etme durumu ya da bastırma durumu ile ilişkilidir. Van Leeuwen söylem stratejisinde bastırma pratiğini sosyal aktörlerin meşruluğunun temel izlekleri olan faaliyetlerinin temsil içinde yer verilmeden sessizce silikleştirilmesi olarak değerlendirmektedir (Evayani & Rido, 2019, s. 45). Bu durum bir nevi kuşatma hamlesidir ve ideolojik taşları kendisinin istediği renklerle istediği boşluklara yerleştirme çabısından başka bir şey değildir. Bu durum, iktidara eklemli ideolojik söylemlerin statik akış sınırlarını kendi algoritmasına göre çizdiği gerçeğini görmemizi sağlar. Jansen, söylem ve söylemin karşılıklı ilişkiler ağının tespit edilmesinin daha geniş bağlamsal sonuçlara ve ilişkilere ulaşılmasını önünü açacağını vurgulamaktadır (Jansen, Surdeanu, & Clark, 2014).

Schafer ise söylemlerin bir takım uyarılma şekilleri ile sistematik pratiğin içerisinde işleme sokulduğunu anlatmak ister. Bu uyarılma alanları ise “sözcük”, “nesne”, “beden”, “kurumsal düzen”, “yer zaman ve mekândır (Schafer, 2018, s. 136). Eleştirel söylem analizinin ana hedeflerinden birisi de iktidar pratiği aracılığıyla ortaya konulan söylemlerin önemli konuları (Van Leeuwen, 2009, s. 279) iktidar lehine nasıl şekillendirdiğidir. Van Leeuwen (2008) sosyal aktör yaklaşımı ile metinde yer tutan “içerme” ve “dışarıda tutma” pratiklerinin ideolojik boyutunu ön plana çıkarmaya çalışmaktadır. Dışarı da tutma eyleminde koruma ve gizleme pratiği temel nedendir. Dışarı da tutma pratiği ile sorumluluk başka aktörlere yüklenir. Ya da dışarı da tutma pratiği ile başka aktörlere bir anlam yüklenmesinden kaçınılır, görmezden gelinir ve arka plana itilir (Van Leeuwen, 2008).

Eleştirel söylem analizi ile dilin artalanında yer alan söylemlerin ideolojik arka planlarının ortaya çıkarılarak gücün suiistimal edilme biçimleri üzerinden çıkarımlarda bulunulabilir. Genellikle totaliter rejimler de gücün suiistimal edilme şekli çok yönlü ve kompleks bir şekilde ilerlemektedir. İdeolojik baskınlık metin içerisinde yoğun bir şekilde hissedilir ve ideolojilerin taşıyıcısı konumunda bulunan kamusal güçlerine yoğun bir şekilde atıf yapılmaktadır. Alternatif görüşler ise istikrarlı bir şekilde dışlanır.

6. BULGULAR ve DEĞERLENDİRMELER

6.1 Al Alam Televizyonu

Al Alam televizyonunda Mahsa Amini'nin ölümüne ilişkin ilk haberin 20.09.2022 tarihinde yayınlandığı görülmüştür. *Amad Amini: "Mahsa'nın ölümünü suistimal etmeye çalışanlar" bizi temsil etmemektedir.* (Al Alam.ir, 2022). Mahsa'nın ölümünü suistimal etmeye çalışanlar söylemi ile gizil örtük bir grup ya da organizasyona işaret edilmektedir. Fakat haber içeriğinin geri kalanı okunduğunda bu suistimal eylemini gerçekleştirenlerin protestocular olduğu görülmektedir. Burada bir işleme stratejisi vardır. Söylem içerisinde işleme yapılan negatif bir durumun içerisinde olan protestoculardır. Bir aktör olarak protestocular işleme stratejisi ile gayri meşru bir konuma getirilmiştir. Haber içeriğinde dışarıda bırakılan ise Mahsa'nın ölümüne neden olan sürecin kronolojik durumudur. Burada sorumluluğun rejimin organik kurumlara uzanacağı gerekçesi ile bir gizleme opsiyonu ağırlık kazanmaktadır. Yani rejim ve rejime bağlı olan kurumlar dışarıda tutularak sorumluluk yükleme çerçevesi bir aktör olan protestoculara yüklenmiştir.

Bir aktör olarak protestocular düzeni bozan, temsil edilemez olarak sunulmaktadır ve "biz" ses tonlamaları ile biz ile onlar arasındaki temel opsiyonel farklar ön planda tutulmaktadır". Protestocular bozguncu ve kamusal düzen için birer tehdit olarak çerçevenmiştir. Bu hedef doğrultuda rejimin pratik ve ideolojisini benimsemeyen kitleler, (ki burada protesto eyleminde bulunanlar) dışlayıcı bir pozisyona yerleştirilerek rejimin sosyal gerçekliğini gayri meşruluk tabanında genişletmektedir.

Haber İçeriğinin Genel Niteliği: Olumsuz (Negatif)

İçeriye Alma: Protestocular/Göstericiler ve onların gerçekleştirdikleri olumsuz yönlü aksiyonlar

Dışarıda Tutma: Rejim ve Rejimin Kamusal Aygıtları

Mahsa Amini'nin Ölüm Nedeni: Pasajda detaylandırılmamış ve örtük bırakılmıştır. (Gizleme)

Al Alam televizyonunda diğer bir haber içeriği ise 11.10.2022'e aittir. *"Abbas Moqtadaei: "İran Polis ve Yetkilileri Mahsa Amini'nin ölümünden duyduğu derin üzüntüyü dile getirmesine rağmen, yabancı komploları gerçekleştirdi"* (Al Alam.ir, 2022). 11.10.2022 tarihli haber içeriğinde İran polis ve yetkilileri üzerinden Mahsa Amini'nin ölümüne bir gönderme yapılmıştır. Bu metinlerde protesto/protestoculara yönelik dışlayıcı ve onların eylem ve aksiyonlarını meşru temelin dışına iten ifadeler mevcuttur. Yabancı komplo ifadesi ile protesto eylemleri ve eylemcileri düşman olarak çerçevenenerek meşrulukları tabandan çürütülmüştür. Mahsa Amini'nin ölümü isimleştirmesi ise olayın artalanının örtülmesi ile doğallaştırma güdümünde bir stratejik söylem kalıbı kullanılmıştır. Haber içeriğinde kişiselleştirmenin mevcudiyeti ön plana alınan aktörün eylemlerini normalleştirmekte, doğal bir görünüme indirmekte ve Mahsa'nın ölüm nedeninin ikinci plana itilmesine neden olmaktadır.



عباس مقتداني: بعد وفاة المواطنة مهسا اميني كانت هناك مخططات اجنبية رغم ان الشرطة والمسؤولين الايرانيين اعربوا عن اسفهم لوفاتها



الثلاثاء 11 أكتوبر 2022 - 14:41 بتوقيت غرينتش

تصنيف: عاجل

Fotoğraf 1: 11.10.2022 Tarihli Haberin Görseli
Kaynak: (Al Alam, 2022)

İçeride Tutma: İran polis ve yetkilileri olumlu temsil ile içeride tutulmuştur (masumlaştırma-doğallaştırma opsiyonları ile)- Protesto/protestocular olumsuz temsiller içerisine yerleştirilmiştir.

Dışarıda Tutma: Rejim ve rejimin kamusal organları (Örneğin) İrşaliye ahlak görevlileri/kasıtlı gizleme, örtme

Mahsa Âmini'nin Ölüm Nedeni: Detaylandırılmamış ve örtük bırakılmıştır.

28.10.2022 tarihli Al Alam televizyonunun haberinde ise devletin organik aktörü olan Devrim muhafızlarının ve İstihbarat örgütünün açıklamalarına yer verilmiştir. "İran Devrim Muhafızları ve İran İstihbarat Bakanlığı son ayaklanmaların yabancı bir müdahale olduğunu doğruladı" (Al Alam.ir, 2022). Haber metninde Devrim muhafızları ve İstihbarat örgütünün söylemleri doğrultusunda kuşatıcı bir içerleme kullanılmıştır. Olaya ilişkin aktifleştirilen kurumsal yapılar, olayın kronolojisi göz ardı edilerek (dışlanarak) bu kurumların aksiyonları doğrudan söylemsel içerleme alanına itilmiştir. Ayaklanmaların niteliği üzerinde durularak, ayaklanmalara katılan protestocuların yabancı ülkelere hizmet eden aktörler olarak aktifleştirilmiştir. Bu durumda fail belirsizleştirilmiştir. Ek olarak rejim ve rejimin organik aktörlerine yüklenen sorumluluklardan kaçınılmış, dışlanmıştır. Başka bir ifade ile rejime yönelik hiçbir vurgulama gerçekleştirilmiştir.



الجمهورية الإسلامية الإيرانية
وزارة المخابرات
1357

اصدرت وزارة الأمن الإيرانية واستخبارات حرس الثورة الاسلامية بيانا مشتركا حول تورط أمريكا وكيان الاحتلال الاسرائيلي ودول اجنبية باعمال الشغب الاخيرة التي تشهدها ايران.

العالم- ايران

وجاء في هذا البيان المشترك ان وكالة المخابرات المركزية الامريكية والمخابرات البريطانية والموساد والمخابرات السعودية لعبت دورا واضحا في أعمال الشغب والعنف بهدف زعزعة الأمن في ايران.

واكد البيان ان التخطيط والتنفيذ العملي للجزء الأكبر من أعمال الشغب تم بواسطة جهاز الموساد بالتعاون مع الجماعات التكفيرية.

واشار الى ان مخابرات الدول المعادية قامت بتدريب معدات حربية وتجسس للشبكات التي تعمل لصالحها داخل البلاد.

البيان: كما اقامت المخابرات الأميركية دورات تدريبية لبعض عملائها الايرانيين ومن بينهم "ن.ح" الذي التقط أول صورة للفقيده مهسا أميني وهي في المشفى.

28.10.2022 22:48

وزارة الأمن ومخابرات حرس الثورة تؤكدان تورط المخابرات الامريكى بأعمال العنف - قناة عالم الجزيرة

البيت المباشر

وتابع البيان المشترك: ان معلومات موثقة تؤكد أن عدة معاهد أميركية بدأت تعد لاثارة أعمال الشغب في ايران قبل انطلاقها بعدة أشهر.

واكد ان المخابرات الأميركية أمرت عملاءها في ايران بالاساءة للمقدسات وحرق القرآن والمساجد واستهداف القوى الأمنية ورجال الدين.

واضاف البيان: ان معلوماتنا تؤكد وجود تعاون بين المخابرات الأميركية والبريطانية وبعض الدول الرجعية والموساد الاسرائيلي في التهديد لاثارة الشغب في ايران. لافتا الى ان معلوماتنا تؤكد أن الموساد الاسرائيلي تولى تنفيذ معظم أعمال الشغب مع الزعم الزهراوية في ايران.

واشار البيان الى ان مخابرات الدول المعادية قامت بتدريب معدات حربية وتجسس لعمالها داخل البلاد.

ينبع

تصنيف : أهم الأخبار ايران سياسة

كلمات دلالية : الموساد المخابرات السعودية المخابرات البريطانية وكالة المخابرات المركزية الامريكية

شاركوا هذا الخبر مع أصدقائكم

Fotoğraf 2: 28.10.2022 Tarihli Haberın Görseli
Kaynak: (Al Alam Televizyonu, 2022)

Haber İçeriğinin Genel Niteliği: Karma

İçeriye Alma: Protestocular (Negatif söylem ve eylem pratiği), Devrim Muhafızları ve İstihbarat Bakanlığı (Pozitif söylem ve eylem pratiği) ile görünürdür. (Negatif eylem aksiyonlarının protestoculara yüklenmesi, Faile yaklaşma stratejisi)

Dışarıda Tutma: İran rejimi (Failden uzaklaşma stratejisi)

Mahsa Amini'nin Ölüm Nedeni: Detaylandırılmamış ve örtük bırakılmıştır (Faili Gizleme Stratejisi).

Benzer bir kurgulama stratejisi 29.10.2022 tarihli haberde yer almaktadır. *"Devrim Muhafızları Güney Azerbaycan'da sabotaj ağını çökertti"* (Al Alam.ir, 2022). Bu haber içeriğinde benzer şekilde rejimin organik aktörü konumunda bulunan İran İstihbarat Bakanlığının raporuna gönderme yapılmıştır. Haber söyleminde protesto eylemleri doğrudan ele alınmasa da dolaylı olarak protesto eylemlerine gönderme yapılmıştır. İçerileme stratejisi içerisinde devrim muhafızlarının ülkenin iç ve dış tehditlere karşı gerçekleştirdiği eylemler yer almakta ve bu aktöre aktif bir eylem söylemi ile diri tutulmuştur. Aslında kurgusal bağlam şu şekilde işletilmiştir.

*Rejimin organik aktörü devrim muhafızları ülke içi barış ve huzur ortamının sağlanmasına yönelik bir dizi faaliyetler gerçekleştirmektedir. (İçeride Tutma ve Aktifleştirme stratejisi)

*CIA başta olmak üzere İran'ın düşmanları son günlerde ortaya çıkan ayaklanmaları desteklemektedir (Protestocuların eylemleri gayri meşru bir zemine taşınmıştır. Olumsuz bir olgu üzerinden örtük bir söylem örüntüsü ile eylemciler kısmen aktif edilmiştir).



Fotoğraf 3: 29.10.2022 Tarihli Haberin Görseli
Kaynak: (Al Alam Televizyonu, 2022)

Genel Haber İçeriği: Karma

İçeriye Alma: Devrim Muhafızlarının önleyici aktivizasyonu/ Protestocular kısmı açık anlamsal söylem stratejisi benimsenmiştir.

Dışarıya Alma: Rejim ve Mahsa Amini'nin ölümü, Devletin baskı aygıtları: İrşaiye Devriyesi

Mahsa Âmini'nin Ölüm Nedeni: Değinilmemiş, örtük bırakılmıştır. Ek olarak haber söyleminde son yıllardaki protesto ve ayaklanma faaliyetlerinin gerçekleşme nedeni de stratejik olarak kapalı tutulmuştur.

Protesto gösterilerinin ilk filizlenmeye başladığı ve tüm kamusal alanlar üzerinde bir gerilim gerçekleşmeye başladığı andan itibaren İran rejimi dikkate değer bir takım aksiyonlar gerçekleştirmiştir. İlk olarak İran rejimi tüm kamusal alandaki kırılmaları önlemek ve kamu gündemini pasifize ederek, yapay bir gündem inşa etmeye yönelik gözle görülür aksiyonları şunlardır:

* "Düşmanlarla mücadele" çerçevesi inşa edilerek Kuzey Irak ve İran'ın Kürt kentlerinde askeri operasyonlar gerçekleştirmiştir. Kuzey Irak kürtleri potansiyel tehdit olarak değerlendirilmiş ve Mahsa Amini protestolarının mevcudiyeti gri alana taşınmak istenmiştir.

*Azeri Türkleri ve Azerbaycanı hedef alan söylem kalibrasyonları ve kurguları inşa edilmeye çalışılmıştır. Fakat Azeri Türklerinin İran'da potansiyel gücü dikkate alınarak kısmi bir

itibarsızlaştırma çabalarına girişilmiştir. Zaten 29.10.2022 tarihinde yayınlanan “Devrim Muhafızları Güney Azerbaycan’da sabotaj ağını çökertti” haberi bilinçli olarak kurgulanmış bir haber niteliğindedir (Alalam.ir, 2022). Bu bilinçli kurgu; kimlik bastırma çabalarının söylemsel biçimlenişleridir.

6.2 Bakü Televizyonu

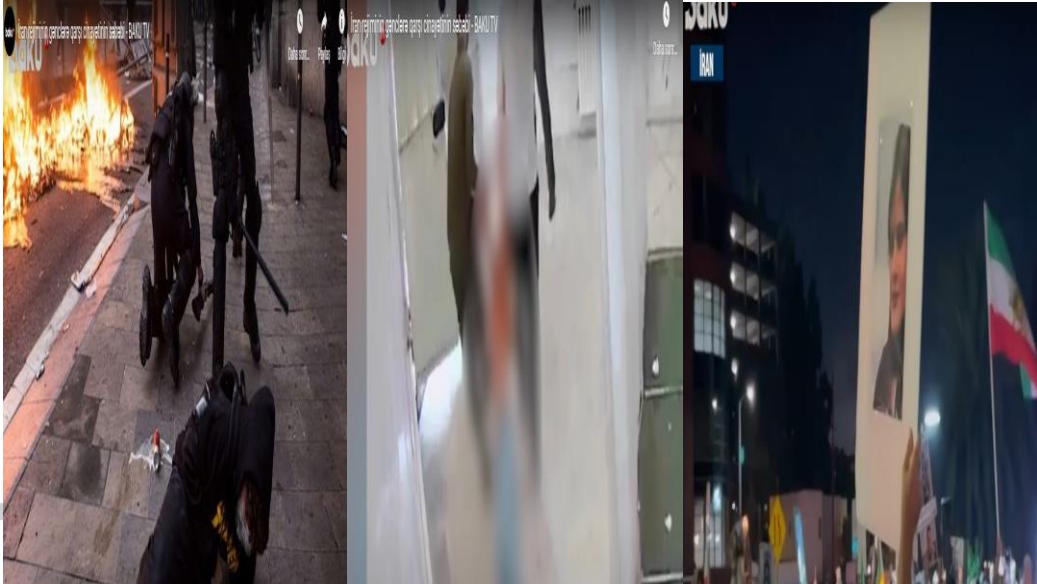
Bakü televizyonlarında ise protesto dalgasının ilk filizlenmeye başladığı tarihlerde temkinli bir haber dilini benimsemiş ve haber içerikleri düşman ya da mağdur aramanın ötesinde nötr bir gerçeklikle inşa edilmiştir. Fakat İran rejiminin Azeri Türklerine ima yoluyla, Azerbaycan devletini ise doğrudan hedef alan söylemlerle hedef alması, Ayrıca Aliyev’in İran televizyonu olan Seher TV’ de Kürt olduğuna dair bir belgesel kurgulaması üzerine (iswnews.com, 2022) Bakü televizyonunun haber söylemleri ve kurgularında değişimler açıkça görülmüştür. Örneğin; 10.10.2022 tarihine kadar İran’ın içinde bulunduğu duruma karşı daha titiz davranan, özverili bir yayıncılık oluşturan Bakü televizyonu, İran rejiminin saldırgan söylemlerine karşı sessiz kalmamış ve haber söylem kalibrasyonunda ve kurgulamalarında belirgin bir dönüşüm yaşanmıştır. Bakü televizyonu dönüşüme uğrayan haber söylemlerinde şu konulara ağırlık verilmiş ve sorgulanmıştır:

*Güney Azerbaycan halkının meşruluğu ve Türklük

*Molla rejiminin sistemsel sıkıntıları ve gençler üzerindeki zorbalıkları (<https://baku.tv/dunyaa/iran-rejiminin-genclere-qarsi-cinayetinin-sebebi>)

*İran rejiminin bölgedeki aksiyonları

*Milli hassasiyet



Fotoğraf 4: Beluçistan ve Sistan eyaletinde İran rejiminin orantısız güç kullanımını ön plana alan bir görsel

Kaynak: (Baku Televizyonu, 2023)

Bakü televizyonu 29.10.2022 tarihli haberinde Beluçistan ve Sistan eyaletinde İran rejiminin orantısız güç kullanımını ön plana alan bir görsel video paylaşarak, protesto ortamını bir “mahşeri alan” olarak niteleme gereği görmüştür (Baku TV, 2022) Haberin başlığı ise; “İran’da Etirazcıları Güllələdiler” olup İran rejiminin kendi halkına yönelik giriştiği orantısız eylemin meşruluğuna yönelik olarak kurgulanmıştır. Van Leeuwen söylem içerisindeki niteleme ve isimlendirme pratikleri üzerinde de durmaktadır. Ona göre bu pratikler söylemin ideolojik yönünün tespiti için önem arz etmektedir (Van Leeuwen, 2008). Görsel video da içeriye alınanlar “göstericiler ve güvenlik güçleridir”. Her iki aktör de aktif bir görünüm içerisinde kitlelere aktarılmıştır. Her iki aktöründe şiddet eğilimleri ön plana alınmıştır. Bu haber içeriğinde Mahsa Amini’nin ölümüne ilişkin bir kronolojik veri işlenmemiştir. Bunun nedeni ise merak konusudur. Başlıkta ise rejim ve rejimin güvenlik birimleri doğrudan hedefe alınmamış, orantısız güç kullanımının mevcudiyeti ön plana alınmıştır.



Fotoğraf 5: Bakü Televizyonu, 29.10.2022 Tarihli Haberin Görseli
Kaynak: (Baku Televizyonu, 2022)

Genel Haber İçeriği: Karma

İçeriye Alma: Protestocular ve Güvenlik Güçleri

Dışarıda Tutma: İran Rejimi, İrşad Devriyesi

Mahsa Âmini’nin Ölüm Nedeni: Detaylandırılmamış, örtük bırakılmıştır.

SONUÇ

Haber kanalları, içerisinde bulunduğu toplumsal sistem ile kitle sistemi arasındaki aracılı rolünü koruyan önemli aygıtlardır. Haber portalları kendisini besleyen güçlü ekonomik ve

politik güç odaklarının değerleri ve ideolojileri ile yüklüdür. Bu platformlarda “olaya yaklaşma biçimleri”, “temsil pratikleri”, “söylem kalıpları”, “ideolojik yönlendirmeler”, “kimlik bastırma” gibi pek çok değişken bu platformların ekosistemine uygun bir şekilde tasarlanmaktadır.

Al Alam televizyonunda protestocular, rejime karşı gelen, huzuru bozan ve işbirlikçi çerçevelerle belirli temsil pratikleri içerisine yerleştirilirken, bu protesto eylemlerinin ana nedenleri kısmi oranda gizlenmiş ve dışarıda bırakılmıştır. Metin içerisinde dışarıda bırakma eylemi ile sorumluluk çerçevesi protestoculara yüklenirken, aslı sorumlular bilinçli olarak görmezden gelinmiştir. Dışarıda bırakma stratejisinin ana mantığı ise asıl aktörün meşruluğunu korumaktır. Al Alam televizyonunda genel olarak protestoların ana nedenleri ve protestocuların talepleri metin içerisinde ön plana alınmamış, bu aktörler bilinçli olarak dışarıda bırakılmıştır. Bu durum failden uzaklaştırma stratejisi olduğu kadar açık bir bastırma girişimidir. Bu tür söylemsel tercihlerle ideolojik tutundurmanın da önü açılmaktadır. Protestocuların yıkıcı eylemlerinin hem metin hem de görsel olarak ön plana alınması ise protestocuların (aktör) meşruluğunun gayri nizami bir karakterde olduğunu göstermesi açısından bir içerleme girişimi olarak okunmalıdır. Rejime yönelik hiçbir ifade ya da tonlamaya ise yer verilmemiştir (Gizleme Opsiyonu) Bu dışarıda bırakma girişimi ise İran'daki huzursuzluğun temel kaynağının rejimsel kurumlar olmadığının gösterilmesine yönelik, bilinçli bir tercih gibi durmaktadır. Ek olarak Al Alam televizyonunun haber içeriğinde rejime bağlı aktörlerin söylemleri ön planda yerini almış, karşıt alternatif görüşteki ve ideolojideki aktörler ise saf dışı bırakılmıştır. Bu süreçte tek bir alternatif görüş medyada yer almıştır. O isim ise rejimin organik bir aktörü olan İran parlamento başkanı Mohamed Bakir Qalibaf'a aittir (Al Alam TV, 2022)

Van Leeuwen'e göre söylemlerde içerleme girişimleri pek çok stratejik vuruşla kendisini göstermektedir. Aktörlerin metin içerisinde konumlarının “aktivasyonu” ya da “pasife edilişi”, “isimleştirme” girişimleri bu hamlelerden bazılarıdır. Al Alam televizyonunda; negatif yüklü haberlerde içerleme daha çok protesto/protestocuların olumsuzlukları üzerinden kurgulanırken ve bu aktörler ön plana alınırken, pozitif içerikli haberlerde içerleme rejim ve rejimin yetkili organları ön plana alınmıştır. Negatif içerikli haberlerde rejim ya da rejimin kamusal erkleri geri plana itilmiştir. Negatif içerikli haberlerde protesto/protestocular aktif aksiyonları ile görünür kılınmıştır. Diğer bir bulgu ise isimleştirme pratiğindeki seçimdir. Mesela Mahsa Amini şüpheli bir şekilde ölmüştür. “Fakat haber içeriklerine isimleştirme rejim ya da rejimin kamusal güç organlarını hedef göstermemek adına *“Mahsa Amini'nin Ölümü”* gibi isimleştirme pratiği ile okuyuculara aktarılmıştır. Aslında burada kurgulanan söylemler “doğallaştırma” pratiğini öne çıkarmaktadır.

Bakü televizyonunda ise Mahsa Amini protestoları genel olarak nötr bir dil ile tüketime sunulmuştur. Mahsa Amini protestolarında rejim ve rejimin güvenlik birimleri doğrudan hedefe alınmamıştır. Protestocular ile güvenlik birimleri arasındaki mücadeleye ilişkin görseller ön plana alınmıştır. Rejim çoğu haberde dışarda tutularak, olayın faili olarak gizlenmiştir. İçeriye alma stratejisinde ise protestocular aktive edilmiştir. Bu aktiflik içerisinde onların şiddet yüklü aksiyonları ön plana alınmıştır. Rejimin olaya ilişkin failiği ise

bastırılmıştır. Fakat İran rejiminin içerideki sıkışıklığını örtmek için bölgede gerçekleştirdiği reflekslerin gelişmeye başlaması ile (sınırdaki askeri tatbikat, Azeri Türklerine yönelik tehdit dili, Aras nehri ve Karabağ sorunu gibi) Azerbaycan televizyonlarının sorumluluğu İran rejim aktörlerine daha açık ve sert bir tonlama ile yüklemeye gereği hissettiği ve bu yönde tercihsel bir dil geçişi ön plana çıkardığı gözlemlenmiştir. Zamanla Bakü televizyonunda protestocular meşru bir zemin içerisinde temsil boyutları ile görünür kılınmıştır. İran rejimi ise kanlı siyasetin merkezindeki odak olarak içeride tutulmuştur ve negatif bir anlam tonlamaları ve bağlamsal geçişlerle aktif bir pozisyona yerleştirilmiştir. Yani İran rejimi bir fail olarak ön plana alınmıştır. Protesto göstericilerinin (aktör) şiddete yönelmesi ise kısmi oranda dışarıda bırakılmıştır. Bu durum İran rejiminin bir fail olarak öne çıkarılmasına neden olmuştur (Baku Televizyonu, 2022).

Extended Abstract

If we turn to nationally developed academic studies; In his master's thesis titled "A Critical Analysis of Mahsa Amini News in the Turkish Media in the Context of Women-Oriented Journalism", Topal (2023) focused on the way newspapers, which have two different political economic conditions in the Turkish press, handled the news after the Mahsa Amini protests. In this context, Topal included 15 news content on Yeni Akit, Milliyet, Bianet and Sözcü internet news portals within the scope of the research between September 16, when the protests started, and November 15, when the depth of the protests began to decrease. In this study, Topal examined 15 news contents using Van Dijk's critical discourse analysis method. In his master's thesis "Gender in Social Media: The Example of Mahsa Amini in Twitter Messages", Töngel (2023) questioned the status of the sexist codes produced on the Twitter platform during the Mahsa Amini protests and with what contextual constructs these content texts were constructed. Töngel used content analysis, one of the qualitative research methods, in the research process. In their study titled "Representation of Iranian Protests in the Turkish Press: Discourse Analysis of Newspaper News on Mahsa Amini Events", Kılıç and Topuzluoğlu (2023) questioned how the Mahsa Amini protests, which started on September 16, 2022 in Iran, were represented in the Turkish Press. During this period, Kılıç and Topuzoğlu tried to analyze the news texts produced by the online newspapers Cumhuriyet, Yeni Şafak and Milliyet, using Van Dijk's critical discourse analysis.

In this study, first of all, a literature reading was made on mass movements, Kurds, who have an important place among the ethnic groups in Iran, and the ideological and repressive apparatus of the Islamic Republic of Iran. The reason for this reading is; The aim is to better understand the basic infrastructure of the discourses constructed within the framework of the event discussed in the research and to acquire a more detailed reading on the discourses. Because the discourses are contaminated with the social, cultural and political changes that the society has undergone and the social realities that the ruling power is trying to reveal. While the protesters on Al Alam television were placed within certain representational practices with frameworks that oppose the regime, disturb the peace, and collaborate, the main reasons for

these protest actions are partially hidden and left out. On Al Alam television; In news with negative content, the resentment is mostly based on the negativities of the protest/protesters and these actors are brought to the fore, while in the news with positive content, the regime and the authorized organs of the regime are brought to the fore. In news with negative content, the regime or its public powers are pushed into the background. In news with negative content, the protest/protesters were made visible with their active actions. In fact, the discourses constructed here highlight the practice of "naturalization". On Baku television, Mahsa Amini protests were generally presented in a neutral language. The regime and its security units were not directly targeted in the Mahsa Amini protests. Visuals of the struggle between protesters and security units are highlighted. The regime was kept out of most news and disguised as the perpetrator of the incident. In the inclusion strategy, protesters were activated. The regime's agency in the incident was suppressed. However, as the reflexes of the Iranian regime in the region to cover its internal congestion began to develop (such as military exercises on the border, threat language against the Azeri Turks, Aras River and the Karabakh issue), Azerbaijani televisions felt the need to place the responsibility on the Iranian regime actors with a clearer and harsher tone and accordingly It has been observed that it highlights a preferential language transition. Over time, protesters were made visible on Baku television with representational dimensions on a legitimate basis.

KAYNAKÇA

- Acar, N. (2024). Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyet Özelinde Sosyal Medya Okuryazarlığı Yoksunluğu Üzerine Bir Literatür Taraması. *TRT Akademi*, 9(20), 252-277.
- Althusser, L. (2014). *The production of capitalism on the reproduce. Ideology and ideology state Apparatus*. G.M Goshgarian (Çev.), Verso, London and New York.
- Asa, N, A. (2022). Yeni Taplumsal Hareketlerde Sosyal Medyanın Rolü: Mahsa Amini Örneği. *SDÜ İfade Dergisi*, 4(2). 40-63.
- Smith, P., and Riley, A. (2016). *Kültürel Kurama Giriş*. (Çev. Selime Güzelsarı ve İbrahim Gündoğdu). Dipnot Yayınları: Ankara.
- Black, C, E and Black, E. (1963). *The association british extra parliamentary political organization*. Harvard University Press, London.
- Diefenbach, A, Knopp, P vd., (2021). *Rechte proteste erforschen erfahrungen und reflexionen aus der qualitativen und quantitativen Forschung*. Aletta Diefenbach, Philipp Knopp, Piotr Kocyba und Sebastian Sommer (Eds.): Rechte bewegungen und ihre protestformen erforschen – aber wie? İçinde, s. 1-9, ipb working paper series, 4/2021, Berlin.
- Dubois, F., Langlois, A. (2015). *Otonom medya. Direnişi ve muhalefeti canlandırmak*. Andrea Langlois ve Friederic Dubois (Der.), Gülüm Şener (Çev.), Kafka Epsilon Yayınları: İstanbul.

- Eagleton, T. (2011). *İdeoloji*. Muttalip Özcan (Çev.), Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Evayani, W., Rido, A. (2019). Representation of social actors in sexual violence issue in The New York Times and The Jakarta Post Newspapers: A critical discourse analysis. *Teknosastik*, 17(2), 43-55.
- Fan, Y. (2019). *Social movements in Taiwan's democratic transition. Linking activists to the changing political environment*. Routledge, London.
- Fretter, L. (2006). *Louis Althusser*. Routledge Critical Thinkers, London and New York.
- Foucault, M. (1978): *Dispositive der macht. uber sexualität, wissen und wahrheit*, Merve Verlag, Berlin.
- Hassanpour, A. (1994). A century of revolution. social movements in Iran. John Foran (Ed.), *The nationalist movements in Azerbaijan and Kxxxx, 1941-946* içinde. University of Minnesota Press, Minneapolis.
- Hosseini, M, Z. (2002). Women, religion, and culture in Iran. Sarah Ansari and Vanessa Martin (Eds.), *İslam, women and civil rights: The religious debate in the İran of the 1990's* İçinde, Routledge: London.
- Jansen, P., Surdeanu, M., & Clark., P. (2014). Discourse complements lexical semantics for nonfactoid answer reranking. In proceedings of the 52nd annual meeting of the association for computational linguistics. *Association for Computational Linguistics (1)*, 977-986.
- Kılınc, İ., & Topuksuzoğlu, Ü. (2023). İran Protestolarının Türk Basınındaki Temsili: Mahsa Amini Olayları Üzerine Gazete Haberlerinin Söylem Analizi. *Kastamonu İletişim Araştırmaları Dergisi (11)*, 124-156.
- Kress, G. (1996). *Texts and practices. reading in critical discourse Analysis*. Carmen Rosa Caldas- Coulthard and Malcolm Coulthard, (Eds.), *Representational Resources and the Production of Subjectivity: Questions for the Theoretical Development of Critical Discourse Analysis in a Multicultural Society*, içinde. Routledge. London and New York.
- Lacorte, R. (2010). Gramsci, language and translation. Peter Ives and Rocco Lacorte (Eds.), *Translatability, language and freedom in Gramsci's. İçinde: Lexington Books*. New York, Toronto.
- Norman Fairclough. (1995). *Critical discourse analysis: The critical study of language*. Longman, London and New York.

- Mattelart, M, ve Mattelart, A. (2017). Kitle İletişim Kuramları Tarihi. (Çeviren: Merih Zılhoğlu). 9. Baskı. İletişim Yayınları. İstanbul.
- Özbek, S. (2011). *İdeoloji kuramları*. Notos Kitap Yayınevi, İstanbul.
- Özdemir, M, & Akdağ, M. (2024). Sokak Siyaseti ve Toplumsal Hareketlilik: Mahsa Amini Protestolarının Medyadaki Sunumu. *İletişim ve Toplum Araştırmaları Dergisi*, 4, (1), 17-40.
- Povey, R, E. (2012). Women, power, and politics in İran. 21.st Century İran. Tara Povey, and Elaheh Rostami Povey (Eds.), *The women's movement in its historical context* içinde, Routledge, London and New York.
- Sassoon, S, A. (2010). Gramsci, language, and translation. Peter İves ve Rocco Lacorte(Eds.), İçinde: *"Gramsci's subversion of the language of politics*. Lexington Books, New York, Toronto.
- Shafer, F. (2018). Kultur- Interdisziplinäre Zugänge. Hubertus Busche · Thomas Heinze Frank Hillebrandt. Franka Schäfer(Eds.), *Protestkultur im diskursgewimmel eine diskurstheoretische erweiterung praxissoziologischer protestkulturforshung*, İçinde ,Springer Fachmedien Wiesbaden; Springer VS, Wiesbaden.
- Tandoğan, M, Ş. (2021). İran'da kadın hareketleri: Beyaz çarşamba hareketi örneği. *İran Çalışmaları Dergisi*, 5(2), 205-234.
- Tarrow, S. (1994) *Power in movement. social movements, collective action and politics*. Cambridge University Press, Cambridge and New York.
- Teun A. Van Dijk. (1985). Handbook of Discourse Analysis. *Discourse analysis in society*,". İçinde, Academie Press. London.
- Topal, N. (2023). Kadın Odaklı Habercilik Bağlamında Türk Medyasında Mahsa Amini Haberlerine Yönelik Eleştirel Bir Analiz. Ondokuz Mayıs Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, (Yüksek Lisans Tezi). (Danışman: Doç.dr Ahmet Oktan). Samsun.
- Töngel, G. (2023). Sosyal Medyada Toplumsal Cinsiyet: Twitter iletilerinde Mahsa Amini Örneği. Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi. (Danışman: Doç.dr Handan Akyiğit). Sakarya
- Uzelman, S. (2015). Otonom Medya. Direnişi ve Muhalefeti Canlandırmak. Andrea Langlois and Frederic Dubois (Der.), Gülsüm Şener (Çev.), *Bambu bahçesinde yoğun emek: Medya aktivistleri ve sosyal hareketler*, İçinde Kafka Eplison Yayınları. İstanbul.

- Veryansın TV. (2022). Bu yobazlar Tayyip'i de gavur ilan edecekler. (Nihat Genç- Serkan Öz Youtube Yayını).
- Van Leeuwen, T. (2008). *Discourse and practice: new tools for the critical discourse analysis*. Oxford University Press, New York.
- Van Leeuwen, T. (2009). *Discourse, of Course. An overview of Research in Discourse Studies*. Jan Renkema(Eds.), *Critical discourse analysis*, İçinde, John Benjamin's Publishing Company, Amsterdam.
- Yaylagül, L. (2014). *Kitle iletişim kuramları, egemen ve eleştirel yaklaşımlar*. Dipnot Yayınları, Ankara.
- Yenisey, G. (2008). *İran'da etnopolitik hareketler (1922-2004)*. Ötüken Yayınları, Ankara.
- Yıldız, K., Taysi, B, T. (2007). *The kurds in İnan. The past, present and future*. Pluto Press, London.
- Wodak, R. (1996). *Disorders of discourse*, Longman, Harlow.
- The Women's Committee of the National Council of Resistance of Iran (NCRI). (2022). List of Women Executed In İnan Since 2007. <https://women.ncr-iran.org/2022/10/10/at-least-201-women-executed-in-iran/> adresinden erişim sağlandı.
- Al Alam.ir (2022). المسؤولين الشرطة ان رغم اجنبية مخططات هناك كانت اميني مهسا المواطنة وفاة بعد: مقتدائي عباس. <https://www.alalam.ir/news/6394183/عباس-مقتدائي-عباس/> لوفاتها اسفهم عن اعرىوا الايرانيين (Erişim Tarihi: 21.10.2022).
- Al Alam.ir (2022). الأخيرة الشعب بأعمال الاجنبي التورط تؤكدان الثورة حرس واستخبارات الأمن وزارة. <https://www.alalam.ir/news/6417523/الاجنبي-التورط-تؤكدان-الثورة-حرس-واستخبارات-الأمن-وزارة> ال-بأعمال (Erişim Tarihi: 28.10.2022).
- Al Alam. İr (2022). هاتفني اتصال في اميني مهسا المرحومة عائلة يواسي رئيسي الرئيس. <https://www.alalam.ir/news/6362928/هاتفني-اتصال-في-اميني-مهسا-المرحومة-عائلة-يواسي-رئيسي-الرئيس> (Erişim Tarihi: 22.10.2022).
- Al alam.ir (2022). جنوب-تخريب-شبكة-أعضاء-على-القبض-يلقي-الثوري-الحرس "Devrim Muhafızları Güney Azerbaycan'da sabotaj ağını çökertti" <https://www.alalam.ir/news/6418203/جنوب-تخريب-شبكة-أعضاء-على-القبض-يلقي-الثوري-الحرس> ایران (Erişim Tarihi: 29.10.2022).
- Al Alam.ir (2022). سنسلبكم : سلامي اللواء ؛ المسعود والاعلام سعود آل محذرا <https://www.alalam.ir/news/6418333/سنسلبكم--سلامي-اللواء-؛-المسعود-والاعلام-سعود-آل-محذرا> راحتمكم (Erişim Tarihi: 01.11.2022).

Al Alam.ir (2022). الإصلاحية الاحتجاجات لتجاهل سببا لاتكون أن يجب الإرهابية الجريمة:قالبياف
<https://www.alalam.ir/news/6419538/الاحتجاجات-لتجاهل-سببا-لاتكون-أن-يجب-الإرهابية-الجريمة-قالبياف>
adresinden erişim sağlanmıştır (Erişim Tarihi: 31.10.2022)

Al Jazeera. (2017). Return to Arms: Al Hadaka.<https://www.aljazeera.com/program/al-jazeera-world/2017/4/26/return-to-arms-hadaka> (Erişim Tarihi: 22.10.2022).

Bakü Televizyonu (2022). İran'ın qanlı siyasetinin hedefindeki Güney Azerbaycan.
<https://baku.tv/az/dunyaa/63709/> (Erişim Tarihi: 11.11.2022)

Bakü Televizyonu (2022). İran'da Aksiyada Genç Kız Ölüdürüldü.
<https://baku.tv/az/watch/61718/> (Erişim Tarihi: 11.11.2022).

Baku Tv (2022). <https://baku.tv/dunyaa/iranda-aksiyalarin-100-cu-gunu-baku-tv> (Erişim Tarihi: 02.02.2023).

BBC Monitoring (2007).Guide to Iranian Media and Broadcasts to Iran.
ssup.it/UploadDocs/4528_8_Guide_to_Iranian_Media_and_Broadcast_BBC_Monitoring_research_02. (Erişim Tarihi: 21.10.2022).

Baku Tv (2023). İran rejiminin gənclərə qarşı cinayətinin səbəbi. <https://baku.tv/dunyaa/iran-rejiminin-genclere-qarsi-cinayetin-in-sebebi> (Erişim Tarihi: 04.02.2024).

Internationale Gesellschaft für Menschenrechte (2006). Volksgruppen und Minderheiten in Iran. <https://www.igfm.de/volksgruppen-und-minderheiten-im-iran/> (Erişim Tarihi: 22.10.2022).

Iswnews (2022). پس ولی بود کرده پخش آماده آبان ۱۶ و ۱۵ در نمایش برای را "اف علی حیدر مستند" آذری سحر شبکه
و شده محدود نیز مستند این به دسترسی که است آن از حاکی ها شنیده نمی شود پخش نامعلوم دلایل به بنا مستند این تیزر پخش از
مستندی / <https://iswnews.com/83458/>! نمی شود داده نیز ویدیو پخش های پلتفرم و مستقل های رسانه در پخش اجازه
هیچ-که-مستندی-اف-؛-علی-حیدر-نام-به- (Erişim Tarihi: 22.12.2023).

Radiofarda (2022). خواند «اوباش و ارادل از جمعی» را ایران در معترضان سیستانی آیت الله نماینده.
<https://www.radiofarda.com/a/ayatollah-sistani-s-representative-calls-iranian-protesters-bunch-of-thugs/32122893.html> (Erişim Tarihi: 08.02.2023).

Sama, S. und Bastani, A. (2020). Kürdistan- Iran: Die Kürdische Frage als Klassenfrage. Rosa
Lüxemburg Stiftung. <https://www.rosalux.de/news/id/43006/kurdistan-iran-die-kurdische-frage-als-klassenfrage> (Erişim Tarihi: 21.10.2022).

Shiroudi, M. (2015). بانوان مسائل به مربوط های گذاری قانون در زنان قانونی جایگاه بررسی) زنان؛ و اساسی قانون.
<http://ensani.ir/fa/article/69491/> های-گذاری-قانون-در-زنان-قانونی-جایگاه-بررسی-زنان-و-اساسی-قانون
بانوان-مسائل-به-مربوط (Ensari.ir). (Erişim Tarihi: 08.023.2023).

Spyer, J. (2015). Behind the Lines: A Tremor is Felt in Iranian Kxxxx. (Jerusalem Post).
<https://www.jpost.com/Opinion/Behind-the-lines-A-tremor-is-felt-in-Iranian-Kxxx-403135>
(Erişim Tarihi: 23.10.2022).

Drach, S, C, M. (2015). Die Kürden in İran. (Süddeutsche Zeitung) <https://www.sueddeutsche.de/politik/volk-ohne-staat-ein-traum-von-kurdistan-1.2585734-4> (Erişim Tarihi: 21.10.2022).

Taheri, A. (2022). İran: The Chained Volcano. (Al Awsat). <https://english.aawsat.com/home/article/3903846/amir-taheri/iran-chained-volcano> (Erişim Tarihi: 26.10.2022).

Unpresented Nations& Peoples Organizations (UNPO). (2015). Iranian Kurdistan: Repression Highlighted in Mahabad. <https://unpo.org/article/18194> (Erişim Tarihi: 22.10.2022).

Zaczkievicz, A. (2020). Social Movements, Economic İnequality Spotlight Need for Policy Change. <https://wwd.com/business-news/business-features/economic-inequality-report-1203672227/> (Erişim Tarihi: 21.10.2022).



TİRAD

Tirebolu İletişim Fakültesi
Akademik Dergisi